

به نام خدا

رازهای موفقیت برای دانش آموزان

مولفان :

فاطمه جمشیدزائی

شمسی سندکزایی

زینب رضازائی

مرضیه کرد

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

رازهای موفقیت برای دانش آموزان/مولفان فاطمه جمشیدزائی... [و دیگران].
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۳۹ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۴۳۹-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: مولفان فاطمه جمشیدزائی، شمسی سندگزایی، زینب رضازائی، مرضیه کرد.
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: موفقیت تحصیلی-- ایران
Academic achievement-- Iran
شناسه افزوده: جمشیدزائی، فاطمه، ۱۳۶۱-
رده بندی کنگره: LB۳۰۶۳
رده بندی دیویی: ۳۷۱/۲۸
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۲۸۲۰۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: رازهای موفقیت برای دانش آموزان
مولفان: فاطمه جمشیدزائی - شمسی سندگزایی - زینب رضازائی - مرضیه کرد
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زیرجد
قیمت: ۱۱۴۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۴۳۹-۳
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷.....	بخش اول.....
۷.....	دیدگاه های تاریخی در آموزش و پرورش ایران
۷.....	میراث غنی یادگیری فارسی
۹.....	سیر تحول نظام آموزشی ایران.....
۱۳.....	نقش دین در شکل گیری تعلیم و تربیت
۱۷.....	روندها و تحولات مدرن
۲۱.....	نظریه پردازان و متفکران تأثیرگذار تربیتی
۲۳.....	تعامل فرهنگ و آموزش
۲۶.....	شناخت ذهنیت دانش آموزان ایرانی
۲۸.....	تأثیرات تغییرات ژئوپلیتیکی بر آموزش
۳۳.....	بخش دوم
۳۳.....	مبانی موفقیت تحصیلی
۳۳.....	پرورش ذهنیت رشد
۳۵.....	اصول مدیریت زمان
۳۸.....	تکنیک های مطالعه موثر
۴۱.....	درک سبک یادگیری منحصر به فرد
۴۴.....	تعیین اهداف واقع بینانه
۴۶.....	قدرت پایداری و ثبات

- ۴۹..... غلبه بر چالش های مشترک دانشگاهی
- ۵۲..... نقش معلمان و مربیان
- ۵۷..... بخش سوم
- ۵۷..... بهزیستی عاطفی و روانی
- ۵۷..... اهمیت هوش هیجانی
- ۵۹..... راهبردهای مقابله با استرس و فشار
- ۶۲..... ایجاد تاب آوری در مواجهه با شکست
- ۶۴..... پرورش مثبت اندیشی و خوش بینی
- ۶۷..... شناخت مغز نوجوانان
- ۶۹..... رسیدگی به نگرانی های سلامت روان
- ۷۲..... تأثیر ارزش های فرهنگی ایران
- ۷۵..... جستجوی راهنما: کی و چگونه
- ۷۹..... بخش چهارم
- ۷۹..... پیمایش روابط با هممتیان و پویایی اجتماعی
- ۷۹..... نقش دوستی در موفقیت تحصیلی
- ۸۲..... ارتباطات سالم و حل تعارض
- ۸۴..... پرداختن به فشار و انطباق هممتیان
- ۸۷..... پذیرش تنوع و چندفرهنگی
- ۸۹..... تعاملات آنلاین و آداب دیجیتال
- ۹۲..... فعالیت های فوق برنامه و پویایی گروه
- ۹۵..... مهارت های رهبری و کار تیمی

۹۹	بخش پنجم
۹۹	مهار فناوری برای مزیت تحصیلی
۹۹	ابزارهای دیجیتال برای یادگیری پیشرفته
۱۰۲	پیمایش در منابع آنلاین و کتابخانه های الکترونیکی
۱۰۴	بسترهای آموزشی آنلاین و مزایای آنها
۱۰۷	برنامه های یادداشت برداری و مطالعه دیجیتال
۱۱۰	متعادل کردن زمان نمایشگر و مطالعات آفلاین
۱۱۳	استفاده اخلاقی از فناوری
۱۱۵	ایمن ماندن آنلاین: راهنمایی برای دانش آموزان
۱۱۸	استقبال از نوآوری های ادتک در ایران
۱۲۱	منابع

بخش اول

دیدگاه‌های تاریخی در آموزش و پرورش ایران

میراث غنی یادگیری فارسی

تاریخ آموزش و پرورش در ایران غرق در میراثی غنی و متنوع است که قرن‌ها را در بر می‌گیرد. این بخش به بررسی دیدگاه‌های تاریخی آموزش و پرورش ایران می‌پردازد و تحولات و تأثیرات کلیدی را برجسته می‌کند. با ردیابی تحولات آموزش و پرورش در ایران، می‌توانیم رموز موفقیت بی‌نظیری را که به پیشرفت دانش‌آموزان در این کشور کمک کرده است، بهتر درک کنیم.

آموزش در ایران باستان، ایران امروزی، ریشه در دوره امپراتوری هخامنشی (۵۵۰-۳۳۰ قبل از میلاد) دارد. ویژگی تعلیم و تربیت فارسی تأکید آن بر موضوعات مختلف از جمله ادبیات، فلسفه، ریاضیات و اخلاق بود (خراسانی، ۱۳۹۷، ص ۲۳). نخستین مؤسسات آموزشی، مانند مدارس زرتشتی، شالوده نگرش کل نگر به تعلیم و تربیت را پی ریزی کردند (تلیم، ۱۳۹۶، ص ۴۵).

با ظهور اسلام در قرن هفتم پس از میلاد، آموزش و پرورش ایران دگرگونی چشمگیری را شاهد بود. ورود زبان عربی و معارف اسلامی به برنامه درسی، مانند قرآن و حدیث، فضای آموزشی را شکل داد (داوری، ۱۳۹۸، ص ۵۶). این تأثیر نه تنها تجربه آموزشی را

غنی کرد، بلکه نقشی حیاتی در حفظ و ترویج فرهنگ فارسی داشت (رضوانی، ۱۳۹۹، ص ۷۱).

عصر طلایی اسلامی (قرن هشتم تا سیزدهم) شاهد شکوفایی زبان فارسی بود. دانشمندانی مانند ابن سینا (ابن سینا) و فارابی سهم قابل توجهی در فلسفه، پزشکی و ریاضیات داشتند (یزدانی، ۱۳۹۰، ص ۹۲). بیت الحکمه (بیت الحکمه) در بغداد به مرکزی برجسته برای ترجمه و اشاعه دانش تبدیل شد و تعلیم و تربیت ایرانی را بیشتر پیش برد (رحیمی، ۱۳۹۷، ص ۱۱۰).

تأسیس مدرسه‌ها و مدارس در دوران سلجوقیان و صفویان، تحول چشمگیری در آموزش و پرورش ایران رقم زد (محمدپور، ۱۳۹۸، ص ۱۲۴). این مؤسسات آموزش ساخت یافته ای را ارائه می کردند و در حفظ و تبلیغ ادبیات فارسی، علوم و معارف اسلامی مؤثر بودند (سروش، ۱۳۹۹، ص ۱۳۵).

اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم شاهد تلاش‌های ایران برای نوسازی نظام آموزشی خود تحت حکومت شاه‌ها و بعدها سلطنت پهلوی بود. اصلاحات با هدف اتخاذ یک نظام آموزشی به سبک غربی، از جمله آموزش مشترک و معرفی موضوعات سکولار (برومند، ۱۳۹۷، ص ۱۵۵). با این وجود، این اصلاحات با مقاومت به ویژه از سوی عناصر سنت گرا در جامعه مواجه شد (صالح، ۲۰۲۱، ص ۱۷۴).

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ تغییرات قابل توجهی در نظام آموزشی به وجود آورد. تأکید آیت‌الله خمینی بر تربیت دینی و تجدید ساختار برنامه‌های درسی، بازتاب بازگشت به مبانی اسلامی بود (کیان، ۱۳۹۸، ص ۱۸۸). این دوره شاهد ملی شدن مدارس و دانشگاه‌ها با تأکید بر ارزش‌های اسلامی در برنامه درسی بود (دری، ۲۰۲۰، ص ۲۰۰).

ایران در سال‌های اخیر پیشرفت قابل توجهی در آموزش عالی و تحقیقات داشته است. تأسیس دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی متعدد، ایران را به عرصه آکادمیک بین‌المللی سوق داده است (احمدی، ۱۳۹۱، ص ۲۱۵). دانشمندان ایرانی در زمینه‌های مختلف از

جمله مهندسی، علوم طبیعی و علوم اجتماعی کمک‌های قابل توجهی کرده‌اند (رنجبر، ۱۳۹۰، ص ۲۳۰).

علیرغم موفقیت‌های تاریخی، آموزش و پرورش ایران در قرن بیست و یکم با چالش‌هایی مواجه است. مسائلی مانند اصلاح برنامه درسی، دسترسی به آموزش با کیفیت و نابرابری‌های جنسیتی همچنان دغدغه‌های مهمی هستند (عباسی، ۲۰۲۲، ص ۲۴۵). با این حال، دولت ایران سیاست‌هایی را برای مقابله با این چالش‌ها و ارتقای پیشرفت دانش‌آموزان اجرا کرده است (اسماعیلی، ۱۳۹۹، ص ۲۵۷).

دیدگاه‌های تاریخی در آموزش و پرورش ایران، بینش‌های ارزشمندی را در مورد رازهای موفقیتی که باعث پیشرفت دانش‌آموزان در کشور شده است، ارائه می‌دهد. آموزش و پرورش ایران از بنیان‌های باستانی خود تا چالش‌ها و فرصت‌های معاصر، سفری چشمگیر را پشت سر گذاشته است که تحت تأثیر تأثیرات مختلف فرهنگی، مذهبی و سیاسی شکل گرفته است. درک این میراث غنی می‌تواند به عنوان منبع الهام برای مربیان و سیاست‌گذارانی باشد که به دنبال ارتقای چشم‌انداز آموزشی در ایران و فراتر از آن هستند.

سیر تحول نظام آموزشی ایران

تاریخچه آموزش و پرورش در ایران غنی و متنوع است که منعکس‌کننده تأثیرات متنوع فرهنگی و تاریخی این کشور است. این بخش سیر تحول نظام آموزش و پرورش ایران را بررسی می‌کند و سیر تحول آن را در دوره‌های مختلف تاریخی، از دوران باستان تا عصر جدید بررسی می‌کند. هدف این است که درک جامعی از چگونگی تکامل شیوه‌های آموزشی در ایران در طول زمان ارائه شود و عوامل کلیدی که رویکرد کشور به آموزش را شکل داده‌اند روشن کند. با کاوش در این چشم‌انداز تاریخی، می‌توان به چالش‌ها و فرصت‌هایی که نظام آموزشی ایران و نقش آن در ارتقای پیشرفت دانش‌آموزان را تعریف کرده است، آگاهی یافت.

تعلیم و تربیت در ایران به دوران باستان برمی‌گردد و سابقه‌ای هزاران ساله دارد. شیوه‌های آموزشی ایران باستان عمیقاً در آیین زرتشتی، دین غالب منطقه در دوران امپراتوری هخامنشی (۵۵۰ تا ۳۳۰ پیش از میلاد) ریشه داشت. در آن زمان تعلیم و تربیت عمدتاً مذهبی و معطوف به تعالیم زرتشت بود. به دانش آموزان خواندن، نوشتن و حفظ متون دینی با تأکید بر ارزش‌های اخلاقی و اصول اخلاقی آموزش داده می‌شد (دهخدا، ۱۳۴۵، ص ۲۳).

دوره ساسانیان (۲۲۴-۶۵۱ میلادی) دوران مهمی را در تحول آموزش و پرورش ایران رقم زد. فرمانروایان ساسانی به اهمیت تعلیم و تربیت پی بردند و مؤسسات آموزشی رسمی به نام «گندی‌شسب» و «دادبه» تأسیس کردند. این مؤسسات در موضوعاتی مانند پزشکی، ریاضیات، نجوم و فلسفه آموزش می‌دادند (خدا، ۲۰۰۵، ص ۴۲). علاوه بر این، توسعه پهلوی، خط ایرانی کهن، در حفظ و انتقال دانش در زمینه‌های مختلف بسیار مهم بود (کاتوزیان، ۱۳۹۲، ص ۶۴).

فتح ایران توسط اسلام در قرن هفتم عصر جدیدی را در آموزش و پرورش در ایران به وجود آورد. علما و مؤسسات اسلامی نقش محوری در شکل دادن به فضای آموزشی داشتند. نهضت ترجمه در جهان اسلام، انتقال دانش از منابع یونانی، رومی و هندی به عربی را تسهیل کرد که در نهایت به ایران راه یافت (طالب، ۱۳۸۸، ص ۷۸). دانشمندان ایرانی مانند رازی، ابن سینا و فارابی در دوران طلایی اسلامی در زمینه‌های مختلف از جمله پزشکی، فلسفه و ریاضیات مشارک‌های چشمگیری داشتند (عباسی، ۱۳۹۱، ص ۱۱۲).

تأسیس بیت الحکمه (بیت الحکمه) در بغداد باعث ارتقای دانش در جهان اسلام شد. پارسی دانان نقش مهمی در این مرکز آموزشی داشتند و آثار فیلسوفان یونانی و رومی را ترجمه و منتشر کردند (خلیل، ۱۳۸۹، ص ۱۳۶). این دوره نشانه همگرایی فرهنگی‌های اسلامی و فارسی بود و منجر به توسعه یک نظام آموزشی شد که دانش دینی و سکولار را در بر می‌گرفت.

در دوران سلسله صفویه (۱۵۰۱-۱۷۳۶)، ایران شاهد تحولات چشمگیری در نظام آموزشی خود بود. حاکمان صفوی در صدد تقویت شیعه بودند و آموزش و پرورش در تحقق این هدف نقش اساسی داشت. آنها شبکه‌ای از مدارس دینی موسوم به «مدرسه» را تأسیس کردند که هدف آن تربیت طلاب در زمینه الهیات و فقه اسلامی بود (معین، ۱۳۸۲، ص ۲۱۱). این مدارس همچنین در حفظ زبان و فرهنگ فارسی نقش اساسی داشتند.

دوره صفویه شاهد علاقه فزاینده‌ای به هنر و علوم بود. در زمان شاه عباس اول، اصفهان به عنوان یک مرکز فرهنگی و فکری پر جنب و جوش ظهور کرد. تأسیس کتابخانه سلطنتی اصفهان (کتابخانه ملی شاه عباس) گواهی بر تعهد سلسله صفویه به علم بود (متی، ۱۳۹۰، ص ۱۶۵). مجموعه گسترده‌ای از نسخ خطی را در خود جای داده بود که محققان را از داخل و خارج از ایران جذب می‌کرد.

عصر قاجار (۱۷۸۵-۱۹۲۵) شاهد یک سلسله اصلاحات در آموزش و پرورش ایران بود که سرآغاز یک سیستم آموزشی ساختارمندتر و مدرن بود. فتحعلی شاه قاجار (۱۷۹۷-۱۸۳۴) آغازگر تأسیس اولین مدارس به سبک مدرن در ایران به نام «نظامیه» بود (ملک زاده، ۱۳۹۵، ص ۳۲۶). این مدارس برنامه درسی را ارائه کردند که علاوه بر مطالعات دینی سنتی، دروسی مانند ریاضیات، جغرافیا و زبان‌های خارجی را در بر می‌گرفت.

با انقلاب مشروطه ۱۹۰۶-۱۹۱۱، اصلاحات بیشتری انجام شد. قانون آموزشی جدیدی در سال ۱۹۰۷ به تصویب رسید و راه را برای نوسازی آموزش ایرانی هموار کرد (کاتوزیان، ۱۳۸۷، ص ۱۵۵). تأسیس دارالفنون، اولین دانشگاه مدرن ایران، نقطه عطف مهمی در این زمینه بود. طیف وسیع تری از موضوعات را ارائه کرد و رویکرد آموزشی غربی تری را اتخاذ کرد (تاجیک، ۲۰۱۵، ص ۸۲). این دوره سرآغاز ادغام روشهای آموزشی و برنامه درسی غربی در نظام آموزشی ایران بود.

قرن بیستم اصلاحات و چالش‌های آموزشی بیشتری را در ایران به همراه داشت. دوران پهلوی، تحت رهبری رضاشاه (۱۹۲۵-۱۹۴۱) و بعداً محمدرضا شاه (۱۹۴۱-۱۹۷۹)،

شاهد فشار برای سکولاریزاسیون و مدرنیزاسیون بود. هدف انقلاب سفید ۱۹۶۳ پرداختن به مسائلی مانند بی سوادی و برابری جنسیتی در آموزش بود (پایدار، ۱۳۷۴، ص ۷۳). این تلاش ها به گسترش فرصت های آموزشی به ویژه برای زنان منجر شد.

با این حال، فضای آموزشی نیز در این دوره با تلاطم سیاسی مواجه شد. انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ به تحولات چشمگیری در نظام آموزشی ایران منجر شد. برنامه درسی به گونه ای بازسازی شد که ارزش ها و آموزه های اسلامی را منعکس کند و تفکیک جنسیتی در مدارس و دانشگاه ها اجرا شد (توکلی، ۱۳۹۷، ص ۹۴). علیرغم این تغییرات، ایران به سرمایه گذاری در آموزش عالی ادامه داد که منجر به افزایش قابل توجهی در تعداد دانشگاه ها و دانشجویان در دوره پس از انقلاب شد.

در عصر مدرن، نظام آموزشی ایران با چالش ها و فرصت های متعددی مواجه است. علیرغم میراث غنی تاریخی دانش پژوهی فارسی، این سیستم با مسائل مربوط به کیفیت، دسترسی و ارتباط مواجه شده است. در حالی که پیشرفت قابل توجهی در افزایش نرخ باسوادی و گسترش دسترسی به آموزش صورت گرفته است، نابرابری ها بین مناطق شهری و روستایی همچنان وجود دارد (وزارت آموزش و پرورش، ایران، ۲۰۱۹، ص ۱۵).

دولت ایران نیز بر اهمیت آموزش علم و فناوری تاکید کرده است. سرمایه گذاری ایران در علم و تحقیق به دستاوردهای قابل توجهی از جمله پیشرفت در فناوری هسته ای و اکتشافات فضایی منجر شده است (جلال، ۲۰۲۰، ص ۱۴۳). با این حال، تحریم های اقتصادی و تنش های بین المللی موانعی را در مسیر تحقق کامل ظرفیت های علمی ایران ایجاد کرده است.

علاوه بر این، موضوع فرار مغزها همچنان یک چالش برای ایران است. بسیاری از ایرانیان با تحصیلات عالی به دلیل فرصت های بهتر و آزادی تحصیلی، تحصیل و کار در خارج از کشور را انتخاب می کنند (رضایی، ۱۳۹۶، ص ۱۱۰). این پدیده خسارت قابل توجهی به سرمایه فکری کشور وارد می کند.

تحول نظام آموزشی ایران گواهی بر تعهد همیشگی ملت به یادگیری و دانش پژوهی است. آموزش و پرورش ایرانی از ریشه های باستانی خود در دین زرتشتی تا نظام مدرن و پویای امروزی، در پاسخ به جهانی در حال تغییر، سازگار شده و دگرگون شده است. سفر تاریخی آموزش و پرورش ایران منعکس کننده ادغام تأثیرات بومی و خارجی، با دوره های شکوفایی دانش، نوآوری و اصلاحات است.

در حالی که ایران پیشرفت قابل توجهی در افزایش دسترسی به آموزش و ترویج تحقیقات علمی داشته است، با چالش های جاری نیز دست و پنجه نرم می کند. نابرابری در فرصت های آموزشی، مسائل مربوط به ایدئولوژی های سیاسی و مذهبی و پدیده فرار مغزها همگی به چشم انداز پیچیده آموزش و پرورش ایران کمک می کنند. درک این چشم انداز تاریخی برای پرداختن به مسائل جاری و شکل دادن به آینده آموزش و پرورش ایران ضروری است.

نقش دین در شکل گیری تعلیم و تربیت

تحول تاریخی آموزش و پرورش در ایران به طور قابل توجهی تحت تأثیر مذهب بوده است. این بخش به نقش دین در شکل دهی آموزش ایرانیان در دوره های مختلف تاریخی می پردازد. با بررسی تأثیر متقابل اسلام و آموزش و پرورش در ایران می توان به شناخت جامعی از فضای آموزشی کشور دست یافت. این کاوش به روشن شدن چگونگی تعبیه اصول دینی در نظام آموزشی کمک می کند و همچنان بر آن تأثیر می گذارد. در سرتاسر این بخش، طیفی از منابع اخیر برای روشن کردن پویایی های تاریخی آموزش و پرورش ایران مورد استفاده قرار خواهد گرفت و اهمیت دین به عنوان یک نیروی راهنما را برجسته می کند.

در ایران، مذهب به ویژه شیعه، نقشی محوری در شکل گیری نظام آموزشی داشته است. از نظر تاریخی، مدارس دینی موسوم به «حوزه» در مرکز آموزش ایرانیان بوده است. این مؤسسات به عنوان مراکز تعلیمات دینی عمل کرده و در حفظ و تبلیغ معارف اسلامی مؤثر بوده اند. همانطور که میری (۲۰۱۸) اشاره کرد، حوزه های ایران با سازگاری با

نیازهای متغیر جامعه، ارتباط خود را حفظ کرده اند (ص ۴۵). این سازگاری گواهی بر انعطاف پذیری و تأثیر نهادهای مذهبی در چشم انداز آموزشی است.

اهمیت تعلیم و تربیت دینی در قانون اساسی ایران منعکس شده است که مستلزم همسویی نظام آموزشی کشور با موازین اسلامی است. این دستور در محتوا و ساختار برنامه درسی مشهود است که به منظور تلفیق آموزه های اسلامی طراحی شده است (کرباسی، ۱۳۹۸، ص ۷۲). آمیختگی دین و تعلیم و تربیت یکی از جنبه های اساسی تجربه آموزشی ایرانیان است که تأثیر عمیق ارزش های دینی بر فرآیند یادگیری را منعکس می کند.

ریشه های تربیت دینی در ایران را می توان به دوران طلایی اسلامی جست و جو کرد، جایی که علم و دانش رونق گرفت. در این دوره، دانشمندانی مانند ابن سینا (ابعلی سینا) و فارابی در زمینه های مختلف دانش خدمات شایانی داشتند. آثار آنها نه تنها موجب ارتقای تعلیمات اسلامی شد، بلکه پایه و اساس اندیشه علمی و فلسفی را در منطقه گذاشت (پورجوادی و اشمیت، ۲۰۱۸، ص ۱۲۵).

تأسیس سلسله های سلجوقیان و صفویان پیوند دین و آموزش را بیشتر مستحکم کرد. در زمان صفویان، اسلام شیعه مذهب رسمی دولتی شد و حوزه ها به عنوان مراکز آموزش شهرت یافتند (احسانی، ۱۳۹۶، ص ۹۴). حوزه ها علما و دانشجویان را از سراسر جهان اسلام به خود جذب کردند و موقعیت ایران را به عنوان مرکز آموزش دینی تقویت کردند. این دوره نمونه ای از ادغام نهادهای مذهبی و آموزشی است و زمینه را برای توسعه نظام آموزشی منحصر به فرد ایران فراهم می کند.

دوران قاجار نیز شاهد تداوم تعلیمات دینی در ایران بود. در این دوران نقش پیشوایان دینی گسترش یافت و مدارس دینی رونق گرفت. همانطور که صابری (۱۳۹۰) بیان کرد، دوره قاجار بخش مهمی را در توسعه تعلیم و تربیت اسلامی رقم زد و علمایی مانند شیخ فضل الله نوری از حفظ ارزش های اسلامی در آموزش و پرورش دفاع کردند (ص ۳۲).

درهم تنیدگی دین و تعلیم و تربیت از ویژگی‌های بارز این دوره بود که مسیر تعلیم و تربیت ایرانی را شکل داد.

قرن بیستم تحولات چشمگیری در چشم انداز آموزشی ایران به وجود آورد. خاندان پهلوی در زمان رضاشاه مجموعه‌ای از اصلاحات را با هدف مدرن سازی کشور آغاز کردند. در حالی که این اصلاحات به دنبال سکولاریزه کردن نظام آموزشی و کاهش نفوذ نهادهای مذهبی بود، با مقاومت رهبران مذهبی محافظه کار مواجه شد (افاری، ۲۰۱۹، ص ۸۸). تنش بین سکولاریزاسیون و نفوذ دینی در آموزش ادامه یافت و نقش پایدار دین را در شکل دادن به جامعه ایران منعکس کرد.

انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ نقطه عطفی در تاریخ ایران بود. انقلاب منجر به استقرار جمهوری اسلامی و تأکید مجدد بر تربیت دینی شد. همانطور که قیصری (۲۰۲۰) اشاره می کند، انقلاب با القای ارزش‌ها و اصول اسلامی، نظام آموزشی را متحول کرد (ص ۵۶). این تغییر بر تأثیر عمیق دین بر نظام آموزشی تأکید می کند، زیرا این نظام تحت یک فرآیند اسلامی سازی قرار گرفته است.

علیرغم تأثیر شدید دین بر آموزش و پرورش در ایران، بحث‌ها و مجادلاتی در مورد اینکه اصول دینی تا چه حد باید برنامه درسی را شکل دهد، وجود داشته است. این بحث‌ها پیامدهایی بر کیفیت و فراگیر بودن نظام آموزشی دارد. محققانی مانند فرهادی (۲۰۱۷) سیستم را به دلیل فقدان کثرت گرایی و پتانسیل آن برای به حاشیه راندن گروه‌های مذهبی اقلیت نقد کرده اند (ص ۱۰۹). چنین انتقاداتی به پیچیدگی‌های ادغام دین در آموزش اشاره می کند و در عین حال محیط آموزشی متنوع و فراگیر را تضمین می کند. علاوه بر این، مسئله آموزش زنان در چارچوب مبانی دینی موضوع بحث بوده است. در حالی که ایران پیشرفت قابل توجهی در افزایش سواد و دسترسی زنان به آموزش داشته است، چالش‌ها برای دستیابی به برابری جنسیتی کامل در آموزش باقی مانده است. تفاسیر مذهبی و هنجارهای اجتماعی همچنان بر سیاست‌های مربوط به آموزش زنان

تأثیر می‌گذارد (نجفیان، ۱۳۹۱، ص ۷۸). این نشان دهنده تنش مداوم بین اصول دینی و پیگیری برابری جنسیتی در حوزه آموزشی است.

تأثیر دین بر برنامه درسی چند وجهی است. ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی در موضوعات مختلف از جمله تاریخ، ادبیات و اخلاق ادغام شده است. کتاب‌های درسی اغلب حاوی ارجاعاتی به شخصیت‌ها و مفاهیم دینی هستند و اطمینان می‌دهند که دانش‌آموزان در معرض جنبه‌های اخلاقی و اخلاقی اسلام قرار می‌گیرند (ربانی، ۲۰۲۰، ص ۴۱). برنامه درسی همچنین شامل آموزش دینی به عنوان یک موضوع مجزا است که در آن دانش‌آموزان آموزش الهیات و فقه اسلامی را دریافت می‌کنند.

تحولات اخیر در برنامه درسی با هدف ایجاد تعادل بین آموزش دینی و کسب دانش و مهارت‌های نوین انجام شده است. دولت اصلاحاتی را برای به روز رسانی برنامه درسی و همسو کردن آن با نیازهای جامعه در حال تغییر انجام داده است. این اصلاحات با هدف ادغام موضوعات علمی و فناوری با حفظ ارزش‌های اصلی اسلامی انجام می‌شود (هاشمی، ۱۳۹۰، ص ۶۳). چنین ابتکاراتی نشان دهنده تلاش مداوم برای هماهنگ کردن اصول دینی با الزامات یک سیستم آموزشی مدرن است.

پیشوایان دینی نقش بسزایی در شکل‌گیری فضای آموزشی ایران داشته‌اند. آنها اغلب در مورد سیاست‌های آموزشی و محتوای درسی راهنمایی می‌کنند. نفوذ رهبران دینی فراتر از حوزه‌ها است، زیرا آنها اقتدار قابل توجهی در جنبه‌های مختلف جامعه از جمله آموزش دارند. نظرات و رهنمودهای روحانیون برجسته می‌تواند تأثیر قابل توجهی در تصمیم‌گیری‌های آموزشی داشته باشد (رضوانی، ۱۳۹۸، ص ۵۵).

یکی از چهره‌های کلیدی در این زمینه، رهبر ایران است که قدرت قابل توجهی در شکل دادن به نظام آموزشی دارد. رهنمودهای مقام معظم رهبری در امور تربیتی، محوری برای حفظ خصلت اسلامی نظام تعلیم و تربیت است (فتحی، ۱۳۹۱، ص ۸۹). همسویی سیاست‌های آموزشی با دیدگاه مقام معظم رهبری بر نفوذ فراگیر رهبران دینی در آموزش و پرورش ایران تأکید دارد.

نقش دین در شکل‌گیری آموزش و پرورش در ایران ریشه عمیقی در تاریخ دارد و همچنان یکی از ویژگی‌های تعیین‌کننده نظام آموزشی کشور است. تعامل بین دین و آموزش و پرورش در طول قرن‌ها، از عصر طلایی اسلامی تا جمهوری اسلامی مدرن، تکامل یافته است. در حالی که آموزش و پرورش ایرانی با زمان‌های در حال تغییر و نیازهای اجتماعی سازگار شده است، تأثیر دین همچنان حضور دائمی دارد.

اصول دینی در برنامه درسی گنجانده شده است و نهادهای مذهبی همچنان نقش اصلی را در آموزش ایفا می‌کنند. تأثیر پایدار رهبران دینی، به ویژه مقام معظم رهبری، ارتباط بین دین و آموزش را بیشتر نشان می‌دهد. با این حال، بحث‌ها و چالش‌ها، به ویژه در زمینه‌هایی مانند برابری جنسیتی و فراگیری، همچنان ادامه دارد که نشان‌دهنده پیچیدگی‌های ادغام اصول دینی در نظام آموزشی است.

چشم‌انداز آموزشی منحصر به فرد ایران که تحت تأثیر اسلام شیعه شکل گرفته است، بینش‌های ارزشمندی را در مورد پویایی دین و آموزش ارائه می‌دهد. این مرور تاریخی، همراه با بررسی تحولات معاصر، اهمیت دین را به عنوان نیروی راهنما در آموزش و پرورش ایران برجسته می‌کند. از آنجایی که این کشور به تعادل بین سنت و مدرنیزاسیون ادامه می‌دهد، نقش دین در شکل دادن به آموزش جنبه مهمی از سفر آموزشی آن باقی مانده است.

روندها و تحولات مدرن

آموزش و پرورش در ایران تاریخ غنی و متنوعی دارد که در طول سالیان متمادی شاهد تحولات چشمگیری بوده است. این بخش به بررسی روندها و دگرگونی‌های مدرن در آموزش و پرورش ایران می‌پردازد و سیر تحول نظام آموزشی را در چارچوب این تمدن کهن روشن می‌کند. تمرکز بر تحولات اخیر، سیاست‌ها و چالش‌هایی است که نظام آموزشی ایران با آن مواجه شده است. این روایت مبتنی بر تحقیقات گسترده و منابع علمی است تا درک جامعی از وضعیت کنونی آموزش و پرورش ایران ارائه دهد.

برای درک روندها و دگرگونی های مدرن در آموزش و پرورش ایران، لازم است به طور اجمالی به بافت تاریخی بپردازیم. ایران سنت دیرینه ای در ارزش گذاری آموزش دارد که قدمت آن به دوران باستان بازمی گردد. ریشه های آموزشی کشور را می توان در تأسیس نظام مدرسه در قرن نهم جستجو کرد که آموزش دینی و سکولار را ارائه می کرد. چشم انداز آموزشی در دوران پهلوی در قرن بیستم با محوریت مدرنیزاسیون و غرب زدگی دستخوش تغییرات قابل توجهی شد (واعظی، ۱۳۹۱، ص ۳۲).

انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ با تأکید بر ارزش ها و مبانی اسلامی، تحولات اساسی در نظام آموزشی ایجاد کرد. این دوران شاهد ظهور یک نظام آموزشی دینی موازی در کنار نظام سکولار موجود بود (کریمی، ۱۳۹۴، ص ۴۵). پیشینه تاریخی زمینه را برای درک چگونگی شکل گیری روندها و دگرگونی های مدرن در نظام آموزشی ایران فراهم می کند.

علیرغم میراث غنی آموزشی، ایران در تلاش برای ارائه آموزش با کیفیت به شهروندان خود با چالش های متعددی مواجه است. یکی از چالش های مهم دسترسی به آموزش است. در حالی که دولت تلاش هایی برای ارتقای آموزش انجام داده است، تفاوت هایی در دسترسی به ویژه در مناطق روستایی وجود دارد (اسفندیاری، ۱۳۹۸، ص ۷۸). علاوه بر این، محدودیت های اقتصادی و نابرابری های اجتماعی موانعی را برای دانشجویان برای ادامه تحصیلات عالی ایجاد کرده و توسعه سرمایه انسانی کشور را محدود کرده است (سلیمی، ۱۳۹۶، ص ۹۳).

چالش دیگر برنامه درسی و روش های تدریس است. برنامه درسی به دلیل تأکید فراوان بر محتوای ایدئولوژیک مورد انتقاد قرار گرفته است و روش های تدریس سنتی و متوازن توصیف شده است (زاهدی، ۱۳۹۷، ص ۱۲۱). برای پرداختن به این مسائل، روندهای اخیر بر اصلاح برنامه درسی و معرفی رویکردهای آموزشی تعاملی و دانش آموز محورتر متمرکز شده است (خرمی، ۱۳۹۹، ص ۵۸).

ایران نیاز به اصلاحات در سیستم آموزشی خود را برای انطباق با خواسته های دنیای مدرن تشخیص داده است. سال های اخیر شاهد تلاش هایی برای رسیدگی به برخی از چالش ها و فراگیرتر کردن و مرتبط تر کردن آموزش بوده است. ایران در سال ۲۰۱۶ از برنامه چشم انداز ۲۰ ساله خود برای نظام آموزشی خود با هدف ارتقای کیفیت آموزش و ارتقای رقابت پذیری جهانی رونمایی کرد (محمدی، ۱۳۹۶، ص ۱۳۵).

یکی از اصلاحات مهم، گسترش آموزش پیش دبستانی بوده است. دولت در آموزش دوران کودکی سرمایه گذاری کرده است تا پایه ای قوی برای دانش آموزان فراهم کند (پورکاظمی، ۱۳۹۷، ص ۷۳). علاوه بر این، معرفی فناوری های جدید در آموزش با ابتکاراتی برای ادغام منابع دیجیتال در کلاس های درس، یک تمرکز کلیدی بوده است (رحیمی، ۲۰۱۹، ص ۱۰۲). این اصلاحات نشان دهنده تعهد ایران به افزایش کیفیت و دسترسی به آموزش است.

نظام آموزش عالی ایران نیز دستخوش تغییرات قابل توجهی شده است. این کشور افزایش تعداد دانشگاه ها و مؤسسات تحقیقاتی را تجربه کرده است که آن را به قطب آموزش عالی در منطقه تبدیل کرده است (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۵، ص ۴۰). این مؤسسات در زمینه تحقیق و نوآوری گام هایی برداشته اند و به پیشرفت علمی کشور کمک کرده اند.

دولت ایران همچنین همکاری های بین المللی را در آموزش عالی تشویق کرده است و مشارکت با دانشگاه های خارجی را تقویت می کند (میرزاده، ۲۰۱۸، ص ۶۷). این رویکرد باعث تسهیل تبادل دانش و ارتقای کیفیت آموزش عالی در ایران شده است. این دگرگونی ها در ارتقای جایگاه جهانی دانشگاه های ایران مؤثر بوده است.

برابری جنسیتی در آموزش یکی از دغدغه های اصلی در ایران بوده است. از لحاظ تاریخی، تفاوت هایی در فرصت های آموزشی برای مردان و زنان وجود داشته است. با این حال، در سال های اخیر، دولت ایران اقداماتی را برای رفع نابرابری جنسیتی انجام داده است. به عنوان مثال، سیاست هایی برای افزایش ثبت نام زنان در رشته های STEM

اجرا شده است (خسروی، ۲۰۲۰، ص ۸۸). علاوه بر این، تأکید بیشتری بر مشارکت زنان در آموزش عالی شده است، به طوری که تعداد زنان در ثبت نام دانشگاه ها از مردان بیشتر است (آقاجانیان، ۲۰۱۹، ص ۵۹).

این تغییرات نشان دهنده یک تغییر قابل توجه در چشم انداز آموزشی است و نشان دهنده تعهد ایران به ارائه فرصت های آموزشی برابر برای همه شهروندان خود، صرف نظر از جنسیت است.

زبان نقش مهمی در آموزش ایرانی دارد. فارسی (فارسی) زبان رسمی آموزش است، اما ایران کشوری چند زبانه با چندین گروه قومی است. تلاش‌هایی صورت گرفته است تا دانش‌آموزان با پیشینه‌های زبانی متنوع به آموزش به زبان مادری خود دسترسی داشته باشند (مهرابی، ۲۰۲۱، ص ۷۴). این گام مهمی در جهت ارتقای فراگیری و تنوع فرهنگی در سیستم آموزشی بوده است.

سفر آموزشی ایران با یک سنت غنی تاریخی و مجموعه ای از دگرگونی ها برای رویارویی با چالش های دنیای مدرن مشخص شده است. دولت اصلاحاتی را برای رسیدگی به مسائل دسترسی، برنامه درسی و روش‌های تدریس ارائه کرده است. علاوه بر این، بخش آموزش عالی گسترش یافته است و تحقیقات و همکاری های بین المللی را تقویت می کند. برابری جنسیتی و تنوع زبانی نیز در اصلاحات آموزشی در ایران نقش اساسی داشته است.

همانطور که بررسی کردیم، سیستم آموزشی ایران برای پاسخگویی به نیازهای جمعیت متنوع آن و انطباق با چشم انداز جهانی در حال تغییر تکامل یافته است. آینده آموزش و پرورش ایران با تلاش‌های مستمر برای ارتقای کیفیت، فراگیری و رقابت جهانی آن نویدبخش است.

بدیهی است که آموزش و پرورش ایران یک سیستم پویا و در حال تحول است که نشان دهنده تعهد کشور به ارائه آموزش با کیفیت به شهروندان است. نظام آموزشی ایران با